

Bíróságok Napja 2013. július 15.

Tisztelt Bírótársaim!
Tisztelt Kollégák!

1. Bevezetés: a bírósági szervezetet érintő változások

A legutóbbi Bíróságok Napja óta eltelt egy év ismét a változásokról és az alkalmazkodásról szólt. **2013. január 1-jétől megkezdték működésüket a közigazgatási és munkaügyi bíróságok.** Szervezetileg is elkülönült tehát a közigazgatási bíráskodás, igazgatási és szakmai kapcsolatba került ugyanakkor a munkaügyi ítélkezéssel. E két szakág tekintetében **a bírói önigazgatás speciális, bíróságokon átívelő testületi formában valósul meg,** hiszen a hat (Észak-Magyarországi, Alföldi, Észak-Dunántúli, Dél-Dunántúli, Közép-Magyarországi és Fővárosi Törvényszéki) Közigazgatási és Munkaügyi Regionális Kollégiumnak tagjai a közigazgatási és munkaügyi bíróságok bírái, valamint a törvényszékek azonos ügyszakban ítélkező bírái.

A reformfolyamat többszöri korrekciójának lehattunk tanúi az elmúlt egy esztendőben. 2012. július 17-étől megnyílt a **jogorvoslati lehetőség az Országos Bírósági Hivatal elnökének az eljáró bíróság kijelölése tárgyában hozott döntése ellen.** Ugyanezen a napon a 33/2012. (VII.17.) AB határozat megsemmisítette a **bírói hivatás gyakorlásának felső korhatáráról szóló jogszabályi rendelkezést.** A megszűnt szolgálati jogviszonyok helyreállításával kapcsolatos személyzeti, illetménygazdálkodási kérdések kezelése újabb vezetői feladatot jelentett. **A közeljövőben számos olyan jogszabály-módosítás várható, amelyek folytán az egyes bírósági szintek közötti ügyterhelés megváltozhat.** A benyújtott jogszabály-módosítások között szerepel többek között az ügyáthelyezés intézményének megszüntetése is. Ez felveti a hatásköri és illetékességi szabályok felülvizsgálatát, további bírói, tisztviselői álláshelyek átcsoportosítását, a perek ésszerű időn belüli elbírálása érdekében.

2. A magyar jogrendszer megújulása: új büntető kódex, új Ptk.

Az elmúlt esztendőben folytatódott a magyar jogrendszer megújulása: idén július 1-jén hatályba lépett az új büntető kódex, 2014. március 15-én hatályba lép Magyarország új Polgári Törvénykönyve. Szimbolikus jelentőségűnek is tekinthetjük a hatályba lépés dátumát, hiszen az 1848. március 15-én kihirdetett tizenkét pont közül kettő is „polgári jogi tárgyú” volt: a 4. pont a törvény előtti egyenlőséget, a 7. pont az úrbéri viszonyok eltörlését követelte. Az 1848. évi áprilisi törvények pedig nemcsak a demokratikus jogállam közjogi alapjait rakták le, hanem a magántulajdon szabadságán és az embert, mint

magánszemélyt megillető jogok egyenlő védelmén alapuló modern, polgári társadalom jogi kereteit is megteremtették. E jogok deklarálása elengedhetetlen feltétele volt a gazdasági fejlődésnek is a XIX. század Magyarországon. **Ma, az írott alkotmányok és a magas szintű alapjogvédelem korában sem feledkezhetünk meg a polgári jogi kódex jelentőségéről:** a jogállamiság Alaptörvénybe foglalt elve féloldalasan érvényesülne csupán, ha az állampolgár, akit a közhatalommal szemben (annak korlátozásaként) megilletnek az alapjogok, nem lenne egyben magánpolgár is, akit a személyes és vagyoni viszonyaiban ugyancsak jogok (és kötelezettségek) illetnek meg. Éppen ezért **kiemelkedő jelentőségű, hogy az új Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit a bíróságok egységesen értelmezzék és juttassák érvényre.** Ismeretes az is, hogy számos új rendelkezéssel az eddigi felsőbbbírói gyakorlat kodifikációjára került sor, sőt, a bírói szemléletmód egyes esetben képes előre jelezni számos, az új szabályozásból keletkező problémát. Ugyanakkor valamennyi működési zavart feltérképezni a bírói kar egyedül nem képes, ehhez szüksége van az együttgondolkodásra és a jogvitákból leszűrt tapasztalatokra.

3. A magyar jogrendszer megújulása: korábbi jogegységi aktusaink felülvizsgálata

E körben a Kúria egyik legfontosabb feladata **a régi kódexek alapulvételével hozott jogegységi aktusok felülvizsgálata**, a meghaladottá vált aktusok hatályon kívül helyezése. A felülvizsgálat megkezdődött, a büntető ítélkezés terén már konkrét eredményekről számolhatok be: 2013. július 8-án a Kúria Büntető Kollégiuma – jogegységi tanácsként eljárva – két jogegységi határozatot hozott:

A 3/2013. BJE a Legfelsőbb Bíróságnak az **élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelve I. és II. részének irányelvkénti fenntartását megszüntette.** Az Irányelvben rögzített iránymutatások túlnyomó része ma is helytálló ugyan, az időközben bekövetkezett jogszabályi változások – főként a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba lépése - azonban indokoltá tették az irányelv korszerűsítését.

- Így pl. az emberölés minősített eseteinek köre kiegészült **a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy** sérelmére elkövetett emberöléssel. A jogegységi határozat kimondja, hogy amennyiben a sértett idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva egyáltalán nem képes a bűncselekmény elhárítására, akkor védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett emberölésként minősül a cselekmény, a 160.§ (2) bek. j) és k) pontja együtt nem alkalmazható.

A 4/2013. BJE a Legfelsőbb Bíróságnak az élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelve III. részének irányelvkénti fenntartását megszüntette. Ennek alapja az, hogy Magyarország Alaptörvénye **alapjogként deklarálja a jogtalan támadással szembeni védekezést**, azaz a Btk. Általános Részében szabályozott jogintézményt, mint különösen védett értéket emelte ki, olyan felhatalmazást adva az ország polgárainak, amely a jogtalansággal szembeni ellenállást többé nem kivételes lehetőségnek, hanem mindenkit megillető természetes alapjognak ismeri el. Az új Btk. jogos védelmet szabályozó §-aira(21-22. §) tekintettel a jogegységi határozat legfontosabb megállapításai a következők:

- A 15. sz. Irányelv III. részének 4. pontjában **az arányossággal kapcsolatban kifejtettek a továbbiakban nem alkalmazhatók.** Meghaladottá vált ugyanis annak vizsgálata, hogy „az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna”. Ennek az elvárásnak törvényi alapja korábban is hiányzott, a hatályos szabályozás pedig tudatosan mellőzte az arányosság fogalmának megjelenítését. Az arányosság a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon belül bír jelentőséggel.
- Az új törvény a jogos védelmet, a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok között **objektív büntethetőségi akadályként** kezeli, amikor a jogos védelem során megvalósított cselekményt „nem büntetendőnek” tekinti. Tehát az a cselekmény, amelyet a védekező a jogtalan támadás elhárítása érdekében kifejt, - s az megvalósíthatja a Különös Rész valamely törvényi tényállását – nélkülözi a társadalomra veszélyességet, s ezáltal bűncselekményt nem valósít meg. A bűncselekmény hiánya olyan büntetőeljárás akadály, amelynek hivatalból történő észlelése nemcsak a már megindított büntetőeljárás megszüntetését, vagy bírósági szakban, felmentő ítélet hozatalát kell eredményezze, de **elejét veheti annak is, hogy a jogosan védekező egyáltalán büntetőeljárás hatálya alá kerüljön.**
- A jogegységi határozat eligazítást ad a gyakorlat számára **a jogos védelem korlátairól** is: verbális cselekményekkel szemben nem vehető igénybe, megtorlásként nem alkalmazható, kölcsönös kihívás elfogadása mindkét fél számára a jogtalanság állapotát hozza létre, támadás kiprovokálása megfosztja a védekezőt az elhárítás jogszerűségétől, javak elleni, közvetlen erőszakkal nem járó cselekmény elhárítása a támadó életének kioltását általában nem eredményezheti. Az elhárítás szükséges mértékének túllépése azonban nem zárható ki.

- **Új, a korábbi kódexben előzménnyel nem rendelkező jogintézmény az ún. szituációs jogos védelem.** Az új Btk. 22.§ (2) bekezdésében felsorolt elkövetési napszakhoz és -módokhoz (személy ellen / lakásba behatolás + éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan) **megdönthetetlen törvényi védelem** társul: a jogtalan támadást ezekben **úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, tehát a védekező a jogtalan támadó életét védelmi cselekményével kiolthatja.** A jogalkotó az élet kioltására irányuló támadás törvényi védelmével a védett jogtárgyak egyenértékűségét hozta be, és a bírói gyakorlat által kimunkált azt az elvet emelte törvényi rangra, mely szerint az élet ellen irányuló támadás elhárításakor a védekezés – eredményre tekintet nélkül – korlátlan. A jogalkotó a jogellenes cselekmények sértettjeinek helyzetét figyelembe véve értékelte azt, hogy a jogtalanul megtámadottak a támadóhoz képest többszörös hátrányban vannak, mert a támadó dönti el a támadás célját, helyét, idejét, módját. A védekezőt mindez felkészületlenül éri, és ezért az esetek többségében kiszolgáltatott helyzetben van. Ellenszegülésének sikere is kétséges, sőt olykor kimenetele csupán a véletlen, szerencsén múlik. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a jogtalan támadás éjjel, felfegyverkezve, fegyveresen vagy létszámfölényben levő támadók által történik. A jogegységi határozat kiemeli, hogy a **jogos védelem szükségességének időbeli túllépése a szituációs jogos védelem eseteivel kapcsolatosan sem zárható ki**, a cselekmény ilyenkor erős felindulásban elkövetett emberölésnek minősülhet.

4. A Kúria tevékenységének ismertetése

A fenti példák jól mutatják, hogy folyamatosan változó jogi környezetben fokozott hangsúlyt kap a jogegység, az egységes ítélkezés követelménye. Hiszen ami felőlünk, bírák felől nézve szakmai kihívás, az a jogkereső állampolgárok szempontjából a jogbiztonság kérdése. **Röviden szeretném ezért bemutatni a Kúria 2012. évi tevékenységét**, különös tekintettel a jogegységi munkára és az önkormányzati rendeletekkel kapcsolatos normakontrollra.

Általánosságban elmondható, hogy számunkra 2012 a „**kezdeményezések éve**” volt: az önkormányzati normakontroll hatáskör, a Kúria számára biztosított új jogegységi eszközök szervezeti kereteinek megteremtése központi kérdés volt. A 2013-as év pedig **az új jogegységesítő eszközök rendszerszintű működésének megkezdését** jelentette számunkra.

Az **önkormányzati normakontroll** feladatkör tekintetében gyors választ kellett adnunk a 2012. január 1-jétől hatályos változásra, az Alkotmánybíróságtól „megörökölt” új kötelezettségünkre. Határozott célkitűzésünk volt, hogy az önkormányzati rendeletek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárások során a

törvényben foglalt 90 napos eljárási határidő megtartásával magas szakmai színvonalú, világos indokolású határozatok szülessenek, amelyek a helyi szintű, autonómián alapuló igazgatási szférában is biztosítják a jog uralmát. A Kúria Önkormányzati Tanácsa határozataiban számos jövőbe mutató megállapítást tett, így például döntött a már **hatályon kívül helyezett önkormányzati rendelet vizsgálatára irányuló bírói kezdeményezések** befogadhatóságáról és elbírállhatóságáról, de alkalmazta az ún. **közjogi érvénytelenség** fogalmát is a rendeletalkotási eljárás garanciális szabályainak megsértése esetén. Az önkormányzati rendeletek tehát nemcsak tartalmukat tekintve kell jogszerűnek lenniük (azaz nem lehetnek ellentétesek a magasabb szintű jogszabályokkal), hanem a formalizált rendeletalkotási eljárás szabályainak betartása is érvényességük feltétele.

A jogegység biztosítása terén is értékes tapasztalatokat szereztünk – **az a célkitűzés, hogy a Kúriának a jogegység munkafolyamatában információs csomóponttá váljon, elindult a megvalósulás útján.** Ezt szolgálták egyrészt a törvény által biztosított jogegységi eszközök: a jogegységi határozatok, a kollégiumi vélemények, az elvi közzétételi tanácsok által közzétett kúriai és alsóbírói határozatok, a joggyakorlat-elemző csoportok összefoglalói, másrészt a Kúria által szervezett szakmai konferenciák, mint informális eszközök.

A Kúria eredményes működését nagymértékben segítették az alsóbb fokú bíróságok. A Kúria által folytatott felülvizsgálati eljárások kétharmadában született az alsóbb fokú bíróság jogerős határozatát hatályában fenntartó kúriai határozat. A 2012-es évben összesen **16 db** alsóbírói határozat¹ került közzétételre elvi bírósági döntésként, az elvi határozatokkal azonos rangban. Emellett az alsóbb fokú bíróságok az elmúlt évben megküzdöttek a különösen nagy számban érkező szabálysértési ügyekkel és a devizaalapú kölcsönszerződéssel kapcsolatos jogvitákkal.

5. Záró gondolatok

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a bíróságok lelkiismeretes, színvonalas munkát végeztek az elmúlt egy évben. A közzétett elvi bírósági döntések hűen tükrözik azt a szellemi produktumot, amellyel a magyar bírói kar a Kúria jogegységi munkáját támogatta.

¹

- Polgári EBD: 0 (EBH: 17)
- Gazdasági EBD: 1 (EBH: 4)
- Közig EBD: 2 (EBH: 26)
- Munka EBD: 1 (EBH: 13)
- Büntető EBD: 12 (EBH: 22)
Összesen: 16 (EBH: 82)

Köszönetemet fejezem ki ezért **valamennyi Bírótársamnak, az ítéltáblák, törvényszékek, járásbírók, közigazgatási-és munkaügyi bíróságok titkárainak, fogalmazóinak, tisztviselőinek és fizikai dolgozóinak** az elmúlt egy évben végzett munkájáért. Külön köszönet illeti meg **a Kúrián kirendelés keretében szolgálatot teljesített valamennyi Bírótársamat**, akiknek a munkája nagy segítséget jelentett a kúriai ítélkezés folyamatosságának biztosításában.

Szeretném megköszönni Dr. Handó Tünde elnök asszonynak az elmúlt egy esztendőben végzett munkáját. Az Országos Bírósági Hivatal – **az igazságügyi igazgatás klasszikus funkcióinak ellátása mellett számos új kezdeményezést is elindított, amelyek hatékonyan szolgálták az ítélkezés időszerűségét és magas szakmai színvonalát.** Nagyon fontos az a szemléletváltás, amely az OIT Hivatalhoz képest az OBH-ban bekövetkezett; amely az igazságszolgáltatás működésének **társadalmi hatékonyságát emelte legfőbb szemponttá.** Az Országos Bírósági Hivatal az elmúlt időszakban sokat tett **az arányos munkateher-elosztás megvalósítása, az elektronikus eljárások kialakítása, az igazgatási módszerek megújítása, az egységes gazdálkodás megteremtése** érdekében. Az elmúlt időszakban sokkal erősebb lett **a bírósági szempontok érvényesítése a jogszabály-tervezetek véleményezése során.** Megtörténtek az első lépések a nem bíró beosztású, felsőfokú végzettségű szakemberek önálló munkavégzésének megteremtéséhez. Számos **ingatlan-beruházás és –felújítás** indult el és valósult meg. A bírói szervezet **stratégiai uniós projekteken** vett részt.

Az OBH közreműködésének köszönhetően az elmúlt egy évben a jogalkalmazási problémákon kívül is **számos kérdésben indult meg az együttgondolkodás a bírói karon belül**, így például az igazságügyi szakértői működés kérdései, a bírák és igazságügyi alkalmazottak képzésének reformja, a bírósági határozatok nyilvánossága kérdéseiben.

Tisztelt Bírótársaim!

Az 1869. évi IV. törvény 23.§-a úgy rendelkezett, hogy: „(...) az igazságszolgáltatás tárgyában kölcsönösen segédkezet nyújtani minden bíró köteles.” Meggyőződésem, hogy a kölcsönös segítségnyújtás és egymás munkájának megbecsülése az első magyar bírói státusztörvény kihirdetése után 144 évvel is jellemzi a magyar bírakat. A Kúria a jövőben is kész segédkezet nyújtani a bírói kar valamennyi tagjának a napi ítélkezés során felmerülő kérdések megválaszolásában, és számít az alsóbb fokú bíróságok segítő közreműködésére.